

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

זבל"א של הנתבע כשהוא שונא לתובע

תיק ממונות מס' 1501-שע

נושא הדיון

נתבע בבית הדין שמבקש לדון בזבל"א, ונוקב בשמו של הנברר שלו, ומיד נודעק התובע שאותו נברר הוא שונא שלו ממש מכמה מקרים, ומתנגד לדון אצלו. הנתבע טוען שאין זכות לתובע לפסול אותו דיון בתור זבל"א, אך מודיע שאם יפסקו שאותו נברר פסול ימצא נברר אחר.

התובע טוען שעדיף לדון בבי"ד קבוע מאשר לדון בזבל"א, והנתבע משיב שאם כך היה עליו לתובעו באחד מבתי הדין הפועלים בעירם, אך עכ"פ זבל"א עדיף לענין זה מבי"ד.

פסק דין

על הנתבע להודיע על נברר אחר בתוך שבוע, וכן על התובע להודיע בתוך שבוע מיהו הנברר מצידו.

(-) שמשון גרוסמן

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוי, אבי"ד

השאלות לדיון

- א. זבל"א של הנתבע שהוא שונא של התובע, האם יכול התובע לפסלו.
- ב. נתבע המבקש לדון בזבל"א והתובע מבקש לדון בבי"ד קבוע.

תשובה

א. בשו"ע סי' ז סעי' ז: אסור לאדם לדון למי שהוא אוהבו וכו' ולא למי שאוהבו אע"פ שאינו אויביו ולא מבקש רעתו אלא לרדף שיהיו השני בעלי הדינים שז"ל צעני הדיינים שז"ל ובלבד וכו'. וזרמ"א: ומיהו אם דנו דיניהם דין וי"א דבשואלו ממש, דהיינו שלא דבר עמו שלשה ימים מתוך איבה וכו' באלו אין דיניהם דין. וי"א דכל שאינו אוהבו או שואלו ממש מותר לדונו ואינו אלא מדת חסידות להחמיר שלא לדונו, ולכן מותר להיות דין כשהו בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, כי כל אחד בורר לו אוהבו.

וכתב הסמ"ע ס"ק כ: פירוש, דין זה בורר לו אחד הוא שכל אחד יברר לו מי שהוא יצין דבריו לאחריו, ואם יש לו שום דבר זכות יציע אותו לפני חבריו, וכן יעשה חבריו והשלישי שומע ומכריע ביניהם, ומשו"ה אף שהוא אוהבו לא גרע כיון שכל בורר מלמד אחר זכותו למי שצירק אותו ומותר לעשות כן כיון שגם בורר השני יעשה כן והכל תלוי בשלישי, וכ"כ במהרי"ק שורש טז ענף ב דהיא"ל ו"כולם כשרים בצרורים אף הפסולים הגלויים", ולא כמש"כ בעיר אשך דדרך בני אדם הוא אף שז"ל לו לעשות כן מן הדיו, עיי"ש, אבל קרוב או פסול מן התורה פסול גם זה בורר, כן איתא שם במהרי"ק והוא מהמשנה, ומשו"ה כתב מור"ם לכן מותר וכו', ור"ל ולכן כיון שאינו אלא מכה חסידות לאפוקי אם היה פסול מן התורה היה פסול גם זה בורר כמו קרוב וכו'. עכ"ל הסמ"ע.

ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' סב דעת הסמ"ע, עפ"י המקור במהרי"ק שורש טז ענף ב ו"כולם כשרים בצרורים, אף הפסולים הגלויים", שאין כוונתו פסול "דאורייתא" דוקא, אלא פסול "מדינא" לאפוקי פסול מלד השמות, ועיי' שו"ת רביעיאה סי' קכו ופנים מאירות ח"ב סי' קנט ואו"ת רד"ח ח"א סי' תקלט. ועיי' פת"ש סי' יג ס"ק ד, ובאחרונים שהוצאו צדד"ר כרך יא עמ' 310.

וכתב בשו"ת החו"י סי' ב, הוצא בחיי רעק"א לגליון השו"ע שם ובפת"ש ס"ק טו, דאפילו אוהבו ממש שפסול מדינא מ"מ אין הפסול רק מלד קרוב וריחוק הדעת כמבואר בש"ס, וא"כ דוקא שמעון יכול לפסול אם היה אוהבו של ראוון, ולא בהיפוך, ואם ראוון בחר שוגא על עצמו יש ספק אם שמעון יכול לפסלו. וכתב הפת"ש שכן הסכים בתומים ס"ק ט ונתה"מ ס"ק יא ושער משפט. וכ"כ הפנים מאירות והצרכי יוסף אות כד.

לפי זה מה שכתב הרמ"א "ולכן מותר להיות דין כשהו בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, כי כל אחד בורר לו אוהבו" מדובר כשאינו אוהבו ממש או שואלו ממש, וכלשון הי"א שבה"ב שם בתחילה: וי"א דבשואלו ממש, דהיינו שלא דבר עמו שלשה ימים מתוך איבה וכו' באלו אין דיניהם דין. וי"א דכל שאינו אוהבו או שואלו ממש מותר לדונו ואינו אלא מדת חסידות להחמיר שלא לדונו, ולכן וכו", כלומר, דוקא כשאינו אוהב ושואלו ממש שאז אינו פסול אלא ממדת חסידות מותר להיות בורר כשהו בורר לו אחד, אבל באוהב ושואלו ממש, שפסול מדינא, פסול גם לזה בורר, וכל מה שדן החו"י זה רק אם ה"ל האוהב יכול לפסול את

אזהבו שצירר הגד השני, אבל הגד שאינו אהבב פשיטא שיכול לפסול הצורר שצירר האהוב. ואע"פ שעל הבע"ד הבא לפסול את הצורר של הגד שכנגד בטענה שהוא אונא וזו ממש, עליו לצרר דבריו בעדים, וכמו שפסק הרמ"א שם, ומקורו בשו"ת הרא"ש כלל נו סי' ט שצריך הבע"ד לצרר בעדים שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה, מ"מ צנידון דידן שמדובר באנשים מכובדים שצירור כזה בעדים יהיה להם ציון, ומאידך, לא יקשה על הבע"ד השני למאז צורר אחר, לפיכך עדיף ורצוי שהבע"ד השני ימלא צורר אחר, כלי לצרר את האיבה ולגרום לציון של מכובדים.

ב. כבר הובא בפס"ד ירושלים כרך ז עמ' קעא שמנהג בתי הדין עפ"י החו"א שאם אחד מצעלי הדין מבקש לדון בזב"א והשני מבקש לדון בצ"ד קבוע, ויש כמה בתי דינים בעיר, שעליהם לדון בזב"א, ועיי' "אלה המשפטים" עמ' ר"א במכתב של ועד העיר לקבלת האשכנזים בעיה"ק ירושלים, שחודש תמוז תרע"ט: כפי המנהג פעה"ק עד כה, כן יהיה גם הלאה (אחרי יסוד הצד"ץ), שבראות אחד מצעלי הדין לדון לפני צ"ד של זב"א הרשות בידו.

אברהם דוב לוי.

ב

א. ברמ"א בשו"ע סי' ז סעי' ז: מי שאומר על הדיין שהוא אונא או אהבב בעל דינו אינו נאמן וצריך ראיה לדבריו. מקור דברי הרמ"א שצור, והוא מדברי הרא"ש בשו"ת כלל נו סי' ט, וצתו"ד: וצריך הבעל דין לצרר בעדים שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה אם אין הדיין מודה לו, אבל בדיבורו לא מהימן דאליכ יפסול כל הדיינים ושנאה שכלל לא חוכל להתצרר ולא נחשדו ישראל על כך, ואף אם אינו אונא כל כך הדיין מזהר שלא לדנו להתחילה וכי' אבל אם הוא רוצה לדון אין בעל דינו יכול לפוסלו. ועיי' בפרישה ס"ק ט דגם שנאה שהיא רק ב' ימים על הדיין להמנע ממידת חסידות אלא דמהרמ"ב"ם משמע דיש איסור בדבר.

ועל דברי הרמ"א הג"ל כתב צביאור הגר"א ס"ק לו: סנהדרין כג א. ע"כ. והנראה שכוננו לדברי הגמ' כל כמיניה דפסלי דייני, ועל דרך הרא"ש דאליכ יפסול כל הדיינים, ונמלא דלפי הגר"א גם בזב"א אי אפשר לפסול דיין אם לא הביא ראיה.

וביין בדנידון דידן טוען הבע"ד שהדיין לא דיבר איתו ג' ימים מתוך איבה, יש לצרר אם הדיין מכחישו ואם יש לבע"ד עדים על כך, ועיי' עליהם לעמוד בדין לפני שהדיין יוכל לדנו. וגם מה שטען הבע"ד שהדיין מהפך בחובתו וזכותו מי שכנגדו והיא טענה לשנאת הדיין, כמו שמוכח בשו"ת התשצ"ץ חוט המשולש טור שני סי' ח ד"ה תשובה, דצב"א צדין הוא פסול (וכפפשה כשר) כאשר כל העולם יודעין ומכירין מדבריו שהוא אונא לפי שראוהו מהפך בחובתו וזכותו מי שכנגדו, עיי"ש, וגם כזה יצטרך הדיין לעמוד בדין עם הבע"ד. ואע"פ שכך הוא עיקר הדין אפשר דכיום יש לחוש שמתוך עלם העמדה בדין של הדיין עם הבע"ד שזב לא יהיה לב הדיין שזה עמו.

ועיי במשכנות יעקב סי' ז (בפת"ש סי' יד ס"ק יז) על דברי הרמ"א דכחושד את הדיין בעל דינו אינו נאמן דזהו מעיקר הדין, אבל עיי בזה"ק פי' בלק על הפסוק אבינו מת במדבר כו', מבוחר להדיא שגם הדיין לריד להישמט שלא לדון מי שחושדו בשגגה אם לא כשאין דיין אחר בעיר דאז ודאי לאו כל כמיניה למיפסל דייני רק בירור גמור, עיי"ש. וא"כ בניד"ד דלזבלי"א יש דיינים אחרים י"ל דכדי שלא יסתמו טענותיו יש לבחור דיין אחר, ולפי הזה"ק על הדיין להשמיט את עצמו.

ב. ובנוסף לטעם של חשש שוגא (והוא כמשוחד, עיי רמב"ם פכ"ג), עוד אפשר דאין ראוי שדיין זה ידון משום דכיון דהבע"ד מזידו רואה אותו כשוגאו (כך היו הדברים ניכרים לבי"ד) מסתמין טענותיו, ויש לחוש לבדק תשפוט עמיתך, דעיי רמ"א בשו"ע סי' יד סעי' א דבעשיר מוחזק ואם בעירו מוליאים לעיר אחרת, והוא במקורו עפ"י תשובת מהר"ם סי' תקמו (ומובא בשו"ת חכ"ל סי' יד ועיי פת"ש בשו"ע סס ס"ק ה) דבע"ד אלס מוליאין מעירו משום דטענות הבע"ד מסתמין מלטעון (ועיי היטב בשו"ת מהר"י בן לב ח"א סי' קג). וא"כ י"ל דה"כ כל שנראים הדברים לבי"ד דלבע"ד זה מסתמין טענותיו מאימת הדיין, ואפילו אם הוא רק משום דמיוט, י"ל דאין לאותו דיין לדון (ובשו"ת הרא"ש י"ל דלא חשש שהבע"ד הגיע לאותה מידה שסתתמו טענותיו).

ג. במקום שיש בי"ד קבוע אי יכול הבע"ד לדרוש זבלי"א, מנהג ירושלים, וכך נוהגים בבית דין ירושלים וכן בבית דין של העה"ח, דיכול לדרוש לדון בזבלי"א. אלא דיש לעיין אי גדר מנהג תקנה זו (שכנגד הרמ"א בסי' ג) דחוזר לדין תורה דזכותו בזבלי"א, ואז מן הדין על הבע"ד חובת ההוכחה לפסלות הדיין, או דלמא דזיל בתר טעמא דזבלי"א, דכך יאל הדין לאמיתו, ובגדר זה זכותו, וא"כ בכגון ניד"ד דאפשר דיאל משפט מעוקל כאשר ניכר שהבע"ד חושד את אותו דיין דתקנת הזבלי"א היא דוקא זבלי"א בלא ריעותות (ויש ללרף את מה שדנו מגדולי הרבנים שליט"א אם גם בימינו שאינם נוהגים לחוש לשמוע בין אחיכם וללא תשא, וגם יש הטועלים יותר משכר בטלה, אם גם בזה אפשר לדרוש זבלי"א מצלי שקבלו עליהם).

ד. וכיון דיש להסתפק בניד"ד ביסוד המנהג לדרוש זבלי"א, וכמו שכתבנו, וגם יש לחוש למציאות כבימינו שסתתמו טענות הבע"ד, ושיקפה לברר האם הדיין שוגאו (ובמיוחד כאשר עפ"י הזה"ק יש לו להמנע), י"ל דבמקום דהבע"ד הנגדי גם לא טען להפסד או להערמה, דיש להכריע דיבררו צורר אחר.

טוביה גולדשמידט.